

ARCHEOWIEŚCI
CENTRUM ARCHEOLOGII ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ
IM. KAZIMIERZA MICHAŁOWSKIEGO NR 10

SYRIA - TELL ARBID (projekt UAM)

Zakończony został drugi sezon badań archeologów z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu kierowanych przez dr hab. prof. UAM Rafała Kolińskiego na stanowisku TELL ARBID w północno-wschodniej Syrii.

Projekt jest prowadzony we współpracy z Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW i Syryjską Służbą Starożytności. Celem projektu jest poznanie pozostałości pochodzących z tzw. „okresu postakadyjskiego“, obejmującego ostatnie dwa stulecia III tys. p.n.e. uważanego do tej pory za „wieki ciemne” w historii Północnej Mezopotamii. Wśród tegorocznych sukcesów wymienić należy rozpoznanie budowli reprezentacyjnej z cennym znaleziskiem w postaci brązowego sierpa o przeznaczeniu kultowym. Zaskoczeniem było odkrycie licznych i bogatych grobów z pierwszej połowy II tysiąclecia p.n.e.

Ciekawe zwyczaje pogrzebowe z pierwszej połowy II tysiąclecia p.n.e.

Niespodziewanie tegoroczny sezon minął pod znakiem eksploracji wyjątkowo licznych i różnorodnych grobów, pochodzących głównie z 1800 – 1700 p.n.e., czyli z okresu tzw. „ceramiki chaburskiej”. Rzuciły one światło na bardzo ciekawe zwyczaje pogrzebowe stosowane w pierwszej połowie II tys. przez mieszkańców osady.

Groby tworzyły trzy cmentarzyska ulokowane w wolnej przestrzeni w pobliżu skupiska domostw z tego okresu, co dowodzi, że zwyczajowo zmarli byli chowani tuż obok domów, w których spędzili życie i które nadal zamieszkiwane były przez ich krewnych. Najciekawsze okazały się rodzinne groby komorowe – ceglane konstrukcje o wymiarach ok. 2 x 1 m, przykryte sklepieniem beczkowym. Budowano je na dnie obszernej jamy wkopanej pod powierzchnię gruntu. Dostęp do grobu zapewniał szyb ziemny prowadzący do wnętrza grobowca od boku, to jest od strony zwieńczonego łukiem wejścia w szczytowej ścianie. Po pochówku wejście do grobu blokowano cegłami a szyb zasypywano, po to by go odsłonić, gdy zachodziła konieczność pochowania kolejnej osoby, ponieważ grobowce takie wykorzystywane były wielokrotnie.

W najciekawszym z grobowców spoczęło co najmniej sześć osób, przy czym przy każdym kolejnym pogrzebie szczątki wcześniej pochowanych spychano w głąb komory. W grobie znaleziono liczne dary w postaci naczyń, paciorków z kamieni półszlachetnych, szeregu wyrobów z brązu, m.in. rzadko spotykanego ozdobnego topora, sztyletów, grotów włóczni, bransolety i pęsety używanej prawdopodobnie do oczyszczania piwa. W szybie przed grobowcem pochowano psa. Bogactwo wyposażenia grobów wskazuje na wysoką pozycję społeczną niektórych mieszkańców Tell Arbid w pierwszej połowie II tysiąclecia p.n.e. a to sugeruje, że znaczenie samej osady mogło być w tym okresie większe niż dotąd przypuszczano.

Badania warstwy z końca III tysiąclecia p.n.e. – budowla reprezentacyjna

Badania starszej warstwy „postakadyjskiej” – głównego celu projektu misji UAM, pozwoliły lepiej poznać osadę z końca III tysiąclecia. Do tej pory uważano, że w Północnej Mezopotamii był to okres regresu cywilizacyjnego. Znajdźiska z Tell Arbid przeczą temu pogładowi. Już w ubiegłym sezonie natrafiono na ślady budowli o dużych rozmiarach. Dzięki tegorocznym badaniom wiadomo, że budowla ta miała zapewne charakter reprezentacyjny - składała się z dwóch skrzydeł, ulokowanych po północnej i wschodniej stronie dziedzińca (odkrytego głównego ubiegłym roku). Podłoga głównego pomieszczenia (o wymiarach ok. 5,2 x 5 m) zasłana była fragmentami ceramiki i kompletnymi naczyniami. Szczególne emocje wśród badaczy wywołało odnalezienie w jednym z bocznych pomieszczeń, pełniącym zapewne rolę magazynu, kompletnego sierpa z brązu (długość 25 cm) ze znakiem gwiazdy wyrzonym na ostrzu. Ten znak, w piśmie klinowym oznaczający boga, sugeruje, że odkrywana budowla stanowiła część gospodarstwa świątynnego. Poza tym jest to dopiero drugie świadectwo używania pisma klinowego na Tell Arbid (które w Mezopotamii północnej jest w ogóle znacznie rzadziej reprezentowane niż na Południu).

Kolejne bogate groby

Dalej na zachód odsłonięto szereg mniejszych budynków, dostawionych do budowli reprezentacyjnej. Również w tej części osady znaleziono wiele wyrobów z brązu: kolejny sierp, szpile do spinania szat oraz szpilę kosmetyczną do nakładania pasty z antymonu, służącej do malowania powiek. Z jednego z pomieszczeń pochodzi forma odlewnicza, co wskazuje, że w osadzie zajmowano się produkcją wyrobów z brązu. Bardzo ciekawe znajdźiska pochodziły również z postakadyjskich grobów dziecięcych. W jednym znaleziono dwie bransolety z brązu i szereg paciorków, w tym kilka z muszli morskich. W innym, prócz naczyń, również wyroby z brązu: dwie bransolety, pierścień i zawieszka w kształcie półksiężyca.

Wyniki tegorocznych badań potwierdzają pierwsze spostrzeżenia z sezonu poprzedniego – wskazują na zamożność osady i żyjących w niej u schyłku III tysiąclecia ludzi. To rzuca nowe światło na ten etap historii i obala dotychczasowe ustalenia uznające okres „postakadyjski” za czas kryzysu cywilizacyjnego wywołanego zmianami klimatyczno-środowiskowymi. Projekt UAM będzie kontynuowany wiosną 2010 roku.

Od sierpnia do października na stanowisku Tell Arbid prowadzone są wykopaliska Centrum pod kierunkiem prof. Piotra Bielińskiego mające na celu zbadanie miasta z III tysiąclecia.

Tekst: Rafał Koliński

Redakcja: Zuzanna Wygnańska